

INDEKS 1072

EZGU FIKR, EZGU SO'Z, EZGU AMAL!

*21-OKTABR – O'ZBEK TILIGA
DAVLAT TILI MAQOMI BERILGAN KUN*

ILM SARCHASHMALARI

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETINING
ILMIY-METODIK JURNALI

2020-10

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

ILM SARCHASHMALARI

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining FILOLOGIYA, FALSAFA, FIZIKA-MATEMATIKA hamda PEDAGOGIKA fanlari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrdir.

10.2020

научно-методический журнал

Издаётся с 2001 года

Urganch – 2020

Ёшлиқдан ислом дини қонун ва кўрсатмалари билан озикланган, ундан руҳланган кишининг театр санъатига бундай катта баҳо бериши улкан воқеадир. Зеро, ўша йилларда театр санъатига йўл очгани учун халқимизнинг сеvimли фарзанди Маҳмудхўжа Бехбудий домла Васлий ва бошқалар томонидан таъна ва дашиномларга учраган эди. Шунга қарамай, Мунавварқори Бехбудийни қўллаб-қувватлади, унинг асари Тошкентда кўрсатилишида жонбозлик кўрсатди. Бу унинг дунёкараши ниҳоятда кенглигидан, билими салмоқдорлигидан, тафаккури теранлигидан далолатдир. Улуғ адиб бундай фикрга келишидан аввал тараққий этган, маданиятли халқлар ҳаётига чуқур назар ташлаган. Уларнинг ҳаётида театр санъати қандай ўрин тутишини ҳар томонлама ўрганган. Шу боис у ўзбек томошабинларига: “Биз шу зотларга (актёрларга) ва театрларга қандай кўз ила боқмоғимиз керак?” деган савол билан мурожаат қилган ва ўзи: “Муни ўрганмак учун биз ўзимиздан бошқа мутараққий миллатларга боқайлик: мисола, устимизда хоқим бўлиб турган русларга, туркларга, немисларга, французларга, яҳудийларга ва бошқаларга. Кўп узоқ кетмайлик, энг яқин қўшниларимиз бўлгон татарларга ва Кавказ Мусулмонларига”, деб жавоб берган.

Агар ўтган асрнинг охири ва асримизнинг бошларида Шекспир, Шиллер, Виктор Гюго асарлари турк, озарбайжон тилларига таржима қилинганини, Д.Тольстой, А.Островский ва Н.Гоголнинг айрим асарлари татарчага ва шундан кейин ўзбекчага ағдарилганини ҳисобга олсак, унинг фурс, араб, турк, татар, рус тилларини билишни эътиборда тутсак, Мунавварқори юқорида баён қилинган фикрларга чуқур кузатиш ва ўрганиш орқали келганига иқроп бўламиз. Бундан ташқари, у турк адиби Номик Камол, Абдулҳақ Ҳомид, Тавфиқ Фикрат, Озарбайжон фахри-Мирза Фатҳали Охундов, Ж.Маматқулизода, Н.Вазиров, М.Урдубодий каби драматурглар фаолиятини, татар файласуфларидан Ризоуддин Фадриддинов, Мусо Жоруллох, Зиёиддин Камоллий асарлари ва иқтимоий-диний фикрларни яқин билган. Шу боис ўзбек томошабинларига Охундов ҳаётини ибрат қилиб кўрсатган. У Охундов туфайли катта ишлар амалга оширилганини таъкидлар экан, миллий театрни ташкил этган “Нажот” жамиятининг санъат “миллатнинг номуси ва обрусиви ҳифз қилур”, деган хулосасига қўшилган. Мунавварқори Абдурашидхонов театр санъатига бузук одатларнинг бузуқлигини билмак” ва тўзатмак муассасаси, худди Бехбудийдек, “ибратхона” деб қаради. “Истиқлол қахрамонлари” сериясида чиққан ана шундай аниқ, ҳолисона, нодир маълумотларга мустақилликка келиб эришилди ва санъат соҳасида мустақиллик вақтида чиққан салмоқли китоблар қаторидан жой олди.

Ражабова Раъно Зариповна (Ўзбек адабиёти кафедраси
мустақил тадқиқотчиси, Бухоро Давлат университети, Бухоро, Ўзбекистон)
**АДАБИЙ ТОПИШМОҚЛАРДА ХАЛҚ ТОПИШМОҚЛАРИГА ХОС ЖАНРИЙ
БЕЛГИЛАРНИНГ ИФОДАСИ**

Аннотация. Мақолада ўзбек фольклорининг энг қадимий, оммавий, анъанавий паремик жанрларидан бири бўлган топшмоқ жанрини, кейинчалик, ёзма адабиётда маълум муаллифлар томонидан ёзма шаклда шеърят қонуниятлари асосида яратилган адабий топшмоқларда халқ топшмоқларига хос жанрий белгиларнинг ифодаси далилланган.

Аннотация. В статье речь идет о самом древнем, массовом, традиционном паремическом жанре-загадке. Также отражены характерные для народных загадок жанровые признаки, свойственные литературным загадкам, созданным авторами по всем законам поэзии.

Annotation. The article proves that the genre of riddles, which is one of the oldest, mass, traditional parrem genres of Uzbek folklore, later in the written literature, the literary riddles created by famous authors on the basis of the laws of poetry in writing, reflect the genre features characteristic of folk riddles.

Калим сўзлар: топшмоқ, фольклор, оғзаки ижод, адабиёт, ёзма адабиёт, адабий топшмоқ, стилизация, анъана, табу.

Ключевые слова: загадка, фольклор, устное творчество, литература, письменная литература, литературная загадка, стилизация, традиция, табу.

Key words: riddle, folklore, oral art, literature, written literature, literary riddle, stylization, tradition, tabu.

Кириш. Дунё адабиётшунослигида бугунги кунда болалар адабиётининг анъанавий жанрларига бадиий-эстетик ҳодиса сифатида ёндашиб, поэтик хусусиятларини, яратилиш асосларини,

ижтимоий-психологик омилларини, ижодкор бадий маҳоратини очишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Айниқса, фольклорнинг эртақ ва топишмоқ сингари қадимий, анъанавий жанрларининг миллий болалар адабиётини юксалтиришдаги ўрнини, уларни стилизациялашда тақлид, ижодий таъсирланиш, имманент ва контекстуал ёндашув масалаларини асрлар давомида халқ ишонч-этикоди асосида яратилиб, авлоддан-авлодга ўтиб келаётган эртақ ва топишмоқлар ҳозиргача ёшларни миллий маънавий қадриятлар замида тарбиялашда восита бўлиб келмоқда.

Асосий қисм. Халқ оғзаки ижодининг алоҳида мустақил жанри сифатида эътироф этилиб келаётган топишмоқлар халқнинг турмуш тарзи ва қадимий этиқодлари ифодаси сифатида юзага келган. Инсон ва уни ўраб олган олам топишмоқларда кўчимлар, ўхшатишлар, таққослашлар, қиёслар, солиштиришлар, саволлар воситасида ўзига хос поэтик шаклда акс этади. Бу жиҳати билан у инсоният бадий тафаккури тараққиётида фавқулодда ҳодиса бўлиб, унда образли зухур этган ҳаёт парчаси топишмоқнинг жавоблари орқали реаллашади. Жанрнинг поэтик табиатига хос бўлган бундай умумий хусусият барча халқлар топишмоқларига тааллуқлидир.

Демак, у – халқаро жанр. Шу билан бирга, ҳар бир халқнинг топишмоғи ўша халқ ҳаёт тарзининг ифодаси сифатида ўзига хос оригинал, жозибали ва беназирдир.

Ўзбек халқ топишмоқлари тематик жиҳатдан гоятда бой ва ранг-барангдир. Халқимиз ижтимоий-маиший турмушининг мамлакатимиз табиати, географияси, экологияси, наботот ва ҳайвонот оламишнинг, инсон ва коинотнинг бирор соҳаси йўқки, улар ҳақида бир-бирдан гўзал, гоятда ихчам ва сиқик топишмоқлар яратилмаган бўлсин. Ер ва осмон, дарё ва кўллар, тоғу тошлар, дов-дарахт ва ўрмонлар, мевазор боғлар ва кенг далалар, оила-рўзгор жиҳозлари ва меҳнат қуроллари, момақалдирок ва чакмоқ, сел ва бўрон, зулмат ва ёруғлик, ой ва фасллар, ҳайвонот ва ўсимликлар олами, ўқув қуроллари ва мусиқа асбоблари, замонавий технология ва техника воситалари, инсон ва уни ўраб олган муҳит ҳақида кўплаб топишмоқлар тўкилиб, авлоддан-авлодга ўтиб, бизнинг кунларимизгача айтилиб келмоқда.

Шакли, вазифаси, иш-ҳаракати ва ҳолати жиҳатидан бир-биринга ўхшаш икки предмет, нарса ва ҳодисадан жумбоқланиб, иккинчисига хос ўхшаш белгилар асосида уни топишга мўлжаллаб шеърий ёки насрий тузилишда берилган савол ёки топишиқ “топишмоқ” деб юритилади.¹

Топишмоқ – барча халқлар фольклорида, жумладан, ўзбек халқ оғзаки ижодида ҳам мавжуд. Фольклорнинг энг қадимий, оммавий, анъанавий паремик жанрларидан бири бўлган топишмоқ жанрини, кейинчалик, ёзма адабиётда бевосита стилизация қилиш асосида луғз, чистон муаммо, муваппах, таърих каби лирик жанрлар пайдо бўлди ва бадий такомилга эришди. Ўтган асрнинг иккинчи ярим йиллигидан бошлаб эса болалар шеъриясида адабий топишмоқлар яратилиш тажрибаси шаклланиб, аста-секин ривожланиб борди.

Мумтоз шеъриятимизда Алишер Навоий луғзлари, Увайсий чистонлари анча шуҳрат қозонди. Улар аруз вазнида яратилди. Адабий топишмоқ яратилиш анъанаси Махтумқули ва Дурди Қилич айтишувларида ҳам учрайди. XX асрга келиб бармоқ вазнида, содда тилда, ихчам шаклда оғзаки топишмоққа яқин турадиган шеърий кўринишдаги адабий топишмоқлар яратилиш кенг тус олди. Бу жиҳатдан Ғ.Ғуллом, Қ.Муҳаммадий, Ш.Саъдулла, С.Ғафуров, П.Мўмин, К.Турдиева, Н.Эрмат, М. Сайфиддинова каби шоирлар яратган топишмоқлар болалар адабиёти хазинасини бойитди.

Фольклоршунос З.Хусайнованинг ёзишича, топишмоқ ижросида қатъий анъаналар, ўзига хос тартиб-қоидалар, муайян тақиклар бўлган.² Топишмоқ ижроси учун қаида икки киши – топишмоқ айтувчи ва унинг жавобини топувчи талаб этилади. Шу анъана инобатга олиниб, айрим адабий топишмоқлар диалог кўринишида яратилган:

*Бугдойзорда юради,
Ўроқ эмас, ўради,
Болгаси йўғу янчар,
Дон йиғар анча-анча.
Ўзи мисоти кема.
Хуш, ўртоқлар у нима?
– Рухсат беринг, айтайин,
Бунинг оти (комбайин).*

¹ О.Сафаров. Ўзбек халқ оғзаки бадий ижоди. Дарслик. Т., “Мусиқачи”, 2010, 382-бет.

² Хусайнова З. Ўзбек топишмоқлари. Т., “Фан”, 1966, 14-бет.

Топишмоқлар борки, улар айтилиши билан дарҳол жавоби топилади. Аммо топишмоқларнинг шундайлари ҳам борки, жавобини топиш анча қийин, ҳатто катта турмуш тажрибаси бор кишиларни ҳам ўйлантириб қўяди. Шунинг учун топишмоқ жавобини топишни енгиллаштирувчи қўшимча маълумотлар берилади.

Ўтмишда топишмоқнинг жавоби топилмаса, ечувчи томонидан “шаҳар” берилган. “Шаҳар олиш” ижроси топишмоқни топа олмаган кишини уялтириш, изза қилиш вазифасини бажарган.¹ Шундан кейингина айтувчининг ўзи топишмоқнинг жавобини айтган. Жавобини билмай туриб, топишмоқ айтиш қаттиқ қораланган.

Шуларни билган ҳолда, баъзи шоирлар ўз адабий топишмоқларини худди эртақлар каби бошлама мисралар орқали болаларни огоҳлантиришдан бошлашган. Масалан, Пўлат Мўмин топишмоқларини болалар эътиборига ҳавола қилишдан олдин шундай мисраларни келтиради:

*Қулоқ солиб тур ўртоқ,
Айтай сенга топишмоқ,
Эшитгач, бироз тўхта!
Ўйлаб олгин-да тўхта,
Кейин қўлингни қўтар,
Бўлмаса галинг ўтар.
Топганига яраша,
Ҳар кимга дейман, яша!*

Топишмоқ фольклорининг қадимий жанрларидан бири сифатида ибтидоий кишиларнинг жон ва руҳ ҳақидаги эътиқодий тасаввурлари, шартли яширин нутқ (табу), ўтмиш урф-одатлари асосида юзага келганлиги, муайян магик ёки ижтимоий вазифаларни бажарганлиги ҳақида юнон мутафаккири Аристотель,² инглиз олимлари Э.Б.Тайлор, Ж.Ж.Фрезер, ўзбек олимлари З.Хусаннова,³ М.Жўрасва фикрлари эътиборлидир.

Дарҳақиқат, қуйидаги топишмоқда ижодкорнинг олов ва у билан боғлиқ ҳодисаларни табулаштириб, яъни аниқ номи билан эмас, яширин, қўчма ном билан ифодалаб, ўзига хос поэтик образлиликни вужудга келтиргани кузатилади:

*Қора илон буралиб,
Осмонга ўрлар.
Қизил илон турланиб,
Қуйдириб ўртар. (Тутун, чўт)⁴*

Ҳозирда топишмоқ бутунлай бадий-эстетик вазифа ўтайдиган жанрга айланиб қолган.

Ўзбек халқ топишмоқларининг топишмоқ-мақол, топишмоқ-ўйин, топишмоқ-тез айтиш, топишмоқ-қўшиқ, топишмоқ-эртақ каби турлари кенг тарқалгани каби адабий топишмоқларнинг бундай турлари ҳам мавжуд, аммо уларнинг намуналари сал озчиликни ташкил этади.

Ф.И.Буслаев фикрича, фольклорининг кичик жанрлари, жумладан, топишмоқ ҳам эртақдан ўсиб ва ажралиб чиққан. Шунинг учун талай эртақларда қаҳрамон ақлу фаросатини синаш шarti сифатида топишмоқлар учрайди.⁵

Адабий топишмоқларда анъанавий халқ топишмоқларининг шаклини, жумбоқлаш усулларини, асосан, сақлаб қолишга ҳаракат қилини. Масалан, Набижон Эрматнинг капалак ҳақида топишмоқ яратар экан, халқнинг у ҳақда билдирган “қони йўқ” деган маълумоти ва ифодасини сақлаб қолган, чунки бу капалакнинг энг муҳим белгиларидан биридир.

*Ўзи гул, гулни қўчар,
Гулзорда яйраб учар.
Танасида йўқ қони,
Аммо унинг жони бор. (Капалак)⁶*

Жийда ҳақидаги қуйидаги топишмоқда ҳам халқона тасвир ва ифода деярли ўзгаришсиз сақланган:

¹ Шу манба. 14-бет, 17-бет.

² Аристотель. Поэтика. Тошкент, 1980, 45-бет.

³ Хусаннова З. Топишмоқлар. Ўзбек фольклори очерклари. Уч томлик, биринчи том, Т., “Фан”, 1988, 100–101-бетлар.

⁴ Эрмат Набижон. Тез айтиш ва топишмоқлар (матн). Тошкент, “Мухаррир”, 2019, 43-бет.

⁵ Дарслик 65 – 66-бетлар.

⁶ Эрмат Набижон. Тез айтиш ва топишмоқлар (матн). Тошкент, “Мухаррир”, 2019, 56-бет.

Қизил қотим лиммо-лим,
Ичи тўла ун.
Дастаси буй-буйлайди,
Ун ичидан бир устун. (Жийда)¹

Қовоқ ҳақидаги қуйидаги топшмоқда ҳам шоирнинг халқона ифодани сақлаганини яна бир бор кўралик:

Қўйиб берсанг палаклар,
Деворлардан ошади.
Сариқ гулга бурканиб,
Ҳосил учун шошади.
Пишмаганда тош бўлар,
Пишганида ош бўлар. (Қовоқ)²

Адабий топшмоқларда индивидуал ижодкорнинг дунёқараши, ўй-кечинмаси муҳим ўрин тутди.

Халқ топшмоқлари тузилиши жиҳатидан насрий ёки шеърий шаклга эга бўлса, адабий топшмоқларни, шеърий тузилишдаги топшмоқлар ташқил этади. Уларда шеър шаклига хос банд, мисра, вази, туроқ, қофия, баъзан, ҳатто радиф ҳам қабиларга тўла амал қилинганлиги кузатилади. Бир предмет ҳақида бир неча вариантдаги халқ топшмоқларини учратиш мумкин бўлгани каби бир ижодкорнинг бир нарса ҳақида бир неча вариантда яратган топшмоғига дуч келиш мумкин. Масалан, Набижон Эрмат яратган 99 шеърий топшмоқнинг 26 ҳамда 97 таси хотин-қизлар қулоғига тақаддиган “зирак” тақинчоғи ҳақида.

Бувим, онам, сингалимнинг
Қулоғидабор “гап”и.
Жилоланибтиранар,
Шу-да унинг одати. (Зирак)³

Митти гул чиройини,
Ўз акси деб билади.
Қулоғингга осилиб
Жилоланиб туради. (Зирак)⁴

Ҳар иккала топшмоқда ҳам қулоқда жилоланиб турувчи предметга ишора қилинаётганлиги эътиборлидир.

Адабий топшмоқлар поэтик жиҳатдан ўхшатиш ва қиёслашга, зидлантиришга, шартли кўчмга асосланиши, тузилишига кўра, жуда ихчам, ички ва ташқи қофияли, ҳаётий қамрови кенг шеър сифатида намоён бўлиши билан болалар шеърини орасида алоҳида ўрин тутди.

Шакллари ранг-баранг,
Юмалоқ, узун таранг.
Овқатда кўрсанг ўртоқ,
Еявер уймай қовоқ,
Уругидан е тича,
Ундан кўрқадн сижжа.⁵

Жавоби қовоқ бўлган ушбу топшмоқда қовоқ шаклдош сўз сифатида қўлланиши натижа-сида тажниси санъати ҳосил қилинган. Бу шаклдош сўзларнинг ҳар иккаласи ҳам от туркумига тегишли. Биринчи полдиз эквни номини, иккинчиси инсон юз қисмида кўзининг тепа қисмини номини англатади.

Яшар жоён боғ, чаманзор
Қанотидан таралар иффор.
Гул қидириб учар ҳалак
Ҳарир қанот, шўх...¹

¹ Шу манба. 48-бет.

² Шу манба. 51-бет.

³ Шу манба. 46-бет.

⁴ Шу манба. 58-бет.

⁵ Шу манба. 33-бет.

Ёзма адабиётдаги муаллифли топшимоқлар, асосан, шеърний кўринишда яратилгани кузатилади. Шунинг учун уларда вази, қофия, туюқ каби шеърний асарларга хос хусусиятлар кўриниб туради. Айниқса, халқ лирикаси учун хос бўлган бармоқ вази уларда ҳам сақланган. Бироқ айрим ҳолатларда эркин вази ҳам асосланган. Бунга юқорида мисол қилиб келтирилган тўртлик шаклидаги топшимоқ далил бўла олади. Унинг биринчи, учинчи ва тўртинчи мисралари 8 бўғимли, иккинчи мисраси эса 9 бўғимли кўринишда яратилган.

Жониворлар ёки паррандалар ҳақидаги топшимоқларда уларнинг товушига тақлид қилувчи сўзлар орқали ўша жониворнинг номини айтишга ундаш ҳолати ҳам кўп кузатилади. Масалан:

*Юрар сакраб бемалол,
Сузиш ҳам келмас малол.
Кўшиги бор вақ-вақа,
Кўлдаги қувноқ ... (бақа)²*

Ушбу мисралар маснавий кўринишда а-а, б-б шаклида қофияланган.

*Сичқон тутар тун қуши,
"Ҳаққу" деб айтар қушиқ.
Япалоққушининг ўғли,
Қариндошидир бойўғли.
Айтақол олмай олмай "икки"
Бу қушининг оти... (укки)³*

Ижодкор бу топшимоқда *Япалоққушининг ўғли* бирикмаси орқали Гудханийнинг "Зарбул-масал" асари қаҳрамонларига ишора қилган.

Адабий топшимоқнинг айримларида номи яширинган предмет ҳақида халқ орасида кенг тарқалган ибора ёки тасвирий ифодаларга алоҳида ўрин берилгани кузатилади. Масалан:

*Паррандадир зотлари,
Потма эмиш отлари,
Кўшигидир чирқ-чирқ-чирқ,
Тинмасак, чаққон ... (чумчук)⁴*

Ёки:

*Далалар маликаси,
Дехқон бобо эркаси.
Онадек қучар бола
Сочлари тола-тола.
Зогора бўлар нони,
Бугдойга ўхшар дони. (маккажўхори)⁵*

Бу топшимоқларнинг биринчисидан чумчукка нисбатан *потма чумчук* иборасининг, дала ўсимлиги бўлган маккажўхориға нисбатан эса *дала маликаси* тасвирий ифодасининг қўлланиши шулар ҳақида билишга ундайди.

Сабзавотлар ҳақидаги топшимоқларда кўпроқ уларнинг шифобахшлигига эътибор қаратилади:

*Олтин қозик, мис қозик,
Қуёнга хушхўр озиқ.
Кўзга беради дармон,
Бўйни ўстирар чунон.*

Маълумки, халқ топшимоғида ҳам сабзига нисбатан *олтин қозик* метафораси ишлатилади. Шоира шу метафора ёнига *миф қозик* метафорасини ҳам қўшганча, сабзининг сарик ва кизини хилари борлигига эътиборни тортгани мўлжаллаган.

Хулоса. Адабий топшимоқлар халқ топшимоқлари тузилгани ва услубида яратилгани эсада, маълум бир шоир томонидан ижодий яратилганлиги учун адабий топшимоқ сифатида қаралади. Улар ритмик изчиллиги, бадиий оҳангдорлиги, қофияларнинг мўл-кўлиги ва хизма-хиллиги

¹ Shu manba 6-bet.

² Shu manba 14-bet.

³ Hamidovs Muhabbat. Topishmoqni yo tez aytish. T. "O'zbekiston", 2018, 22-bet.

⁴ Shu manba 24-bet.

⁵ Shu manba 27-bet.

билан ажралиб туради. Топишмоқлар адабиёт ва санъат тараққиётига баракали таъсир этди. Улар адабиётимиз тарихида чистон, муаммо, мувашшах, таърих каби лирик жанрларнинг пайдо бўлиши ва ривожига катта аҳамиятга эга бўлди. Бугунги кунда топишмоқлар жуда катта маърифий ва тарбиявий аҳамиятга эга. Улар болалар ва ёшларимизнинг фикр доирасини кенгайтириши, топқирлигини ошириши ва муҳокама қобилиятини ўстиришининг муҳим эстетик воситасидир.

Rahimova Bekposhsha (UrDU)

BUGUNGI ADABIY JARAYONDA XORAZMLIK YOSH SHOIRLARINING O'RNI

Annotatsiya. Mazkur maqolada bugungi adabiy jarayonga o'z hissasini qo'shayotgan xorazmlik yosh shoirlar ijodi xususida muxtasar ma'lumot beriladi. Ularning ijodidagi mavzular ko'lam, an'analarga ijodiy yondashuv, o'ziga xoslik masalalari tahlilga tortilgan.

Аннотация. В данной статье даётся краткий отчет о молодых хорезмских поэтах, которые вносят свой вклад в сегодняшнюю литературный процесс. Проанализированы свойственные им задачи, тематика их творчества, творческий подход к традициям.

Annotation. In this article, the information is given about the work of young Khorezm poets who are contributing to today's literary process. Analysis is about the volume of themes, a creative approach to tradition and issues of specificity in their works.

Kalit so'zlar: shoir, she'r, lirik qahramon, doston, inson va zamon tasviri, lirik chekinish, badiylik, mavzu, yosh ijodkor, Vatan mavzusi.

Ключевые слова: поэт, стихотворение, лирический герой, поэма, описание человека и времени, лирическое отступление, художественность, тема, молодой творец, тема Родины.

Key words: poet, poetry, lyric hero, poem, description of man and time, lyricism, artistry, theme, young poet, homeland theme.

Darhaqiqat, Xorazm azal-azaldan san'atkorlar, shoirlar, adiblar, alloma zotlar yurti sanaladi. Bugungi kunda ham Xorazm diyorida ulug' bobokalonlarning vorislari adabiyot ilmini, xususan, Xorazm she'riyatini, dunyoga tanitayaptilar. Ustoz ijodkorlar E.Samandar, E.Madrahimov (Oshiq Erkin), Komil Avaz, M.Abdulhakim, B.Ro'zimuhammad kabi shoirlar izidan borib, o'z yo'li va uslubini topishga harakat qilayotgan yosh shoirlar ko'pchilikni tashkil qiladi. Bugungi yosh shoirlar ijodida an'anaviy barmoq vaznidagi she'rlar bilan bir qatorda, modern yo'nalishidagi she'rlar ham talaygina.

N.Yangiboyeva, M.Ibodullayeva, Z.Nurmonova, Z.Masharipova, Z.Sobirova, U.Nurzoda, O.Mengliyev, Otabek Safar, Malohat Baxt, Zumrad Daryo, Shohruh Sardor kabi yosh ijodkorlar o'z she'rlarida ona-Vatanga muhabbat, do'stga sadoqat, muhabbat tuyg'ularini tarannum etadilar. Eng muhimi, bu yoshlar tarannum etayotgan mavzular sodda va samimiyligi, beg'uborligi hamda barcha mavzularni qamrab olganligi bilan e'tiborlidir. Muhimi shundaki, navqiron avlod o'z izlanishlarida inson shaxsiga, jamiyatga, ijtimoiy voqelikka, ma'naviy-intellektual, axloqiy qadriyatlarga nisbatan yangicha nuqtayi nazarlarni ko'ramiz.

Olam va odam sinoatlarini yangicha tushunishga, anglatishga chog'langan mayllardan, safarbar etilgan istaklardan o'quvchining bahri-dili ochiladi. Ana shu yangicha qarashlar dunyoni yangicha ko'rishga hamda tushuntirishga qaratilgan mohiyati bilan yaxlitlik kasb etayotir. Yosh avlodning qiziqishlari va intilishlarini yaxlit bir o'zanga solib, birlashtirib turgan bosh omil – bu har bir shoir o'z ko'nglida kechayotgan jarayonlarning kechinmalar tariqasidagi ranglarini, fikr-mushohadalar uyg'otgan to'liqlarini yangi-yangi obrazlar tiliga ko'chira olganligi bilan belgilanadi. Zero, poetik shakllar xilma-xilligi va ijodiy individualliklar rang-barangligida, badiiyatning boyligida namoyon bo'ladi.

Bugungi yosh avlod she'rlarida mavzular turfa rang bo'lishi bilan bir qatorda, badiiyatning yuksakligiga intilish kuchli ekanligini ham kuzatamiz. Bugungi xorazmlik yosh ijodkorlar azaldan ma'rifat-u madaniyat, adabiyot-u san'at maskani bo'lib kelgan azim vohaga munosib avlod bo'lishga intilayotgan yoshlardir. O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Xorazm viloyat bo'limi qoshida "Oydin orzular" to'garagi faoliyat yuritadi. Mazkur to'garakka nasr va nazm yo'nalishida ijod qiladigan xorazmlik yosh ijodkorlar to'plangan. Ustozlar izidan dadil qadam tashlab borayotgan yosh avlod vakillarining ijod mahsullarini o'qib, inson qalbi faxr va iftixorga to'ladi. Sevinch Yoqubova, Akmal Jumaniyozov, Otabek Odil kabi yosh shoirlarning ilk kitoblari O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi qoshidagi "Ijod" jamoat fondi tomonidan "Birinchi kitobim" loyihasida yigirma ming nusxadan chop etilib, mamlakatdagi o'quv dargohlariga tarqatilgani ham ular iste'dodining qadrlanganligidan dalolat beradi.

MUNDARIJA

21-OKTABR – O‘ZBEK TILIGA DAVLAT TILI MAQOMI BERILGAN KUN

Primov Azamat. Davlat tili – millat va davlat tayanchi.....	3

MATEMATIKA

Matyoqubov Ollabergan, Rozzaqov Temurbek. Koeffitsiyentlari kompleks qiymatli bo‘lgan dirak operatorlarining bitta sinfi uchun xill diskriminanti.....	6
Дажжанов Анназар Шынызарович. Методические изложения элементов теории обобщенных функций.....	11

FALSAFA

Курбанов Джамшид Джураевич. Марказий Осиё мутафаккирлари илмий меросининг тиврчлик ва барқарорликни таъминлашдаги фалсафий қарашлари.....	26
Мамаюсупов Умид Қурбонович. Ҳозирги давр фани ва замонавий фалсафа тараққийотида илмий башорат муаммоси.....	30
Султанова Гулноза Сабировна. Креативлик, исқодиёт ва нораціоналлик.....	32
Эргашев Улутбек Адхамович, Умурзақов Ахмаджон Махаматович. Динлараро бағрикенглик ғоясининг ҳуқуқий-ахлоқий асослари.....	35
Негматова Шахзода Шухратовна, Исхакова Шахло Исмоиловна. Ўзбекистонда диний туризмнинг ҳуқуқий асослари.....	37
Қаххорова Маглюба Манофовна, Юлдашев Серобжон Ўрмоналиевич. Ижтимоий-маданӣ технологиялар ва маънавий ҳаёт уйғунлиги.....	40
Шодиев Жаҳонгир Жўрақулович. Умар Хайёмнинг асосий асарлари ва рубоийларининг тузилиши, мазмуни ва таҳлили.....	44
Juraeva Nigora Avazovna. Geographical and Technical Patterns as Ontological and Epistemological Patterns of the Development of the Paradigm of Civilizations.....	47

TILSHUNOSLIK

Қосимова Мадина Зайнобиддиновна. XXI аср тилшунослигининг ютуқлари ва замонавий тилшуносликда фрейм ва генитальт масаласи.....	51
Tursunaliyeva Muslimabonu Abdusovit qizi. “Kitobu Bulgat al-Mushtak fi lugat at-turk va-l-qifchaq” asarining manbashunoslik tadqiqi.....	54
Ahmedova Hikmatxon. Сўз морфем таркибининг шакл ва маъно номутаносиблигига муносабати масаласига доир.....	56
Шаронова Раъно. Терминологик изоҳли лугатда терминни изоҳлаш масаласи.....	59
Kurbonova Ozoda. Lexico-semantic Features of Uzbek-English Anthroponyms.....	62

ADABIYOTSHUNOSLIK

Икромхонова Феруза. Тарихий асос ва жанрий муаммо.....	65
Жабборов Эшназар. Миллий уйғониш тафаккур инқилоби ва жадидчиликнинг маърифат қарашлари.....	70
Ражабова Раъно Зариповна. Адабий топшимоқларда халқ топшимоқларига хос жанрий белгиларнинг ифодаси.....	74
Rahimova Bekposhsha. Bugungi adabiy jarayonda xorazmlik yosh shoirlarning o‘rni.....	79

PEDAGOGIKA

Рашидов Анваржон Шарипович. Замонавий таълим ва инновацион технологиялар соҳасидаги илғор тажрибалар.....	83
Қамбаров Мухриддин Зухридинович. Техника олий таълим муассасаларида “олий математика” дан дарс машғулотида таъкил этилишининг бугунги ҳолати.....	86
Неманлова Шамсия Қурултаевна, Бекпулатова Шахло Шодликовна, Чупанова Қувончой. Замонавий мактаб бошқарувида ижтимоий тадқиқотлардан фойдаланиш.....	92